

Kirja-arvostelu
Agricola Suomen historiaverkko
Niina Uusi-Seppä

Modernien raunioiden äärellä

Vehkoo, Johanna: *Autiopaikoilla. Tutkimusmatkoja tulevaisuuden raunioille.. Teos, 2016. 213 sivua. ISBN 978-951-851-520-6.*

Maailma kaupungistuu vauhdilla. Meneillään on valtava yhteiskuntarakenteen muutos, josta ovat kärsineet erityisesti monet perinteiset teollisuuspaikkakunnat. Moderneja raunioita syntyy, kun esimerkiksi kaivos tai tehdas suljetaan. Ensimmäiseksi raunioitumaan jää itse tehdas, mutta etenkin syrjäisillä alueilla työpaikkojen katoaminen aiheuttaa vähitellen koko alueen autioitumisen. Asukkaiden mukana katoavat palvelut ja lopputuloksena on joukko tyhjillään olevia rakennuksia, joita kukaan ei halua.

Urbaania löytöretkeilyä

Urbaanista löytöretkeilystä (urban exploring, urbex) on tullut 2000-luvulla varsinainen ilmiö. Harrastuksen suosion ovat mahdollistaneet rakennemuutoksen aikaansaama kasvava määrä tyhjilleen jääneitä rakennuksia ja autioituneita paikkoja sekä internetin tarjoamat mahdollisuudet kuvien ja matkakertomusten jakamiselle harrastajien kesken. Esimerkiksi Facebookissa on parikymmentä suomenkielistä urbaaniin löytöretkeilyyn liittyvää ryhmää.

Harrastus vetää puoleensa seikkailijoita ja harrastajavalokuvaajia, jotkut ovat kiinnostuneita myös historiasta ja kulttuuriperinnön säilyttämisestä. Modernien raunioiden rujo estetiikka vetoaa moniin enemmän kuin niihin liittyvä inhimillinen historia. Rauniokuvia onkin alettu nimittää ”rauniopornoksi”, jolla viitataan tietynlaiseen elitismiin, jossa yhteiskunnan hyväosaiset kalliine kameroineen käyvät kuvaamassa kovaosaisten kohtaamaa kurjuutta välittämättä kuitenkaan siihen liittyvistä ihmiskohtaloista.

Voitaisiin puhua myös raunioiden bongaamisesta, jolloin halutaan nähdä mahdollisimman monta jännittävää paikkaa ja päästä sitten esittelemään niitä muille verkossa. Toisaalta ilmiö voidaan nähdä eskapismina ja sitä voidaan verrata romantiikan ajan raunioiden ihannointiin. Kyse voi olla eräänlaisesta kaipuusta menneeseen, jolloin rauniot muistuttavat meitä ”vanhoista hyvistä ajoista”. Toinen suunta taas on apokalyptinen tulevaisuuskuva maailmasta jonkun suuren katastrofin jälkeen, jossa vain harvat selviytyvät. Monilla moderneilla raunioilla leikitään kaupunkisotaa ja poseerataan kaasunaamareissa.

Kaivoskaupunkien nousu ja tuho

Kirjan ensimmäisessä luvussa kerrotaan nykyisin Kajaaniin kuuluvasta Otanmäen kaivoskylästä. Otanmäki on syntynyt 1950-luvulla keskelle Kainuun korpea, kun valtion omistama kaivosyhtiö perusti alueelle rautakaivoksen. Kaivoksen läheisyyteen rakennettiin kokonainen yhdyskunta asuntoineen ja palveluineen Arkkitehtuuritoimisto Lappi-Seppälän ja Martas Oy:n suunnitelmien mukaan. Otanmäki oli aikanaan Suomen suurin rautakaivos, mutta sen toiminta päättyi jo vuonna 1985. Vuonna 1986 kaivoksen naapuriin avattiin Transtechin vaunutehdas. Kaivostyöläisiä uudelleen koulutettiin hitsareiksi rakentamaan junanvaunuja Neuvostoliittoon, mutta Neuvostoliiton hajoaminen 1990-luvun alussa jätti taas monet työttömiksi ja kylän autioituminen kiihtyi. Tuorein

uutinen Otanmäestä kertoo kuitenkin, että Tampereen raitiovaunun päätöksen ansiosta vaunutehtaalle ollaan palkkaamassa taas uusia työntekijöitä.

Kolmannessa luvussa matkustetaan Norjan Huippuvuorille Neuvostoliiton aikaiseen Piramidin (Pyramidin) kaivoskaupunkiin, joka muistuttaa historialliselta kehitykseltään hieman Otanmäkeä. Piramida oli hiilikaivos, jonka kulta-aikaa elettiin 1970–1980-luvuilla. Kaivostoiminta päättyi vuonna 1998 ja asukkaat siirrettiin pois. Toisin kuin Otanmäestä Piramidasta on tullut eksoottisen sijaintinsa ja Neuvostoliittoon liittyvän historiansa ansiosta suosittu turistikohde.

Viidennessä luvussa käydään Japanissa Hashiman (Gunkanjima) tehotuotantosaarella. Saarelle perustettiin vuonna 1890 maanalainen hiilikaivos ja vähitellen sen ympärille (tai päälle) muodostui kokonainen kaivoskaupunki asuntoineen, kauppoineen ja kouluineen. Hashima oli 1950-luvulla maailman tiheimmin asuttu paikka. Kaivostoiminta päättyi vuonna 1974 ja asukkaat muuttivat mantereelle. Vuonna 2015 UNESCO lisäsi Hashiman maailmanperintölistalleen osana 23 alueen kokonaisuutta, johon kuuluu tehtaita, telakoita ja hiilikaivoksia keisari Meijin hallintokauden ajalta (1868–1912). Valinta herätti närkästystä Etelä-Koreassa ja Kiinassa, koska Japani käytti tehtaissaan kiinalaista ja korealaista pakkotyövoimaa.

Autokaupunki ja polkupyörävallankumous

Neljännessä luvussa vieraillaan Detroitin kaupungissa, joka julistettiin konkurssiin vuonna 2013. Detroit oli 1920-luvulla Yhdysvaltain neljänneksi suurin kaupunki, mutta se on menettänyt 60 prosenttia asukkaistaan 1950-luvun jälkeen. Hylättyjä rakennuksia ja tontteja on laskettu olevan yli 80 000. Autoteollisuus jätti kaupungin, joka kärsi myös poikkeuksellisen huonosta johdosta, ja seurauksena oli jopa kaupunkikeskustan autioituminen tyhjiilleen jääneine pilvenpiirtäjäineen. Vaikka keskustaa on viime vuosina alettukin elvyttää, monet kaupunginosat tulevat jäämään tyhjiilleen. Nyt yritetään pelastaa ne alueet, jotka ovat säilyneet kriisistä parhaiten.

Tulevaisuuden visioissa Detroit halutaan nähdä modernina teknologiakeskuksena tai taiteen ja vaihtoehtokulttuurin työssijana kaupunkiviljelmiseen ja kevyen liikenteen väyliseen. Vanhassa autokaupungissa järjestetään joka maanantai polkupyöräkulkue, johon osallistuu tuhansia ihmisiä! Mutta kuten Vehkoo kirjassa toteaa, taiteella ja startupeilla ei vielä ratkaista sen mittaluokan ongelmia, joita infrastruktuurin ylläpito harvaan asutulla urbaanilla preerialla aiheuttaa. Rahaa tarvitaan niin terveydenhuoltoon ja järjestyksenvalvontaan kuin vesihuollon, viemäroinnin ja katuverkon ylläpitoonkin.

Buumi ja romahdus

Kuudennessä luvussa vieraillaan Villin lännen aavekaupungissa ja kuvitellaan, minkälaisia raunioita Piilaakso jättää jälkeensä. Bodie on kultakuumeen synnyttämä kaupunki Kaliforniassa ja siellä asui enimmillään jopa 10 000 ihmistä. Bodiessa asuttiin 1960-luvulle asti, jolloin siitä tehtiin Kalifornian osavaltion omistama historiallinen puisto. Kaupungin halutaan näyttävän siltä kuin se olisi asukkaiden jäljiltä jäänyt. Asunnoissa on pölyisiä huonekaluja ja kiireessä jääneitä esineitä hujan hajan. Kyse on kuitenkin lavastuksesta, jota ylläpidetään vuosittain paikalla käyvien 200 000 turistin vuoksi.

Kultakuume on esimerkki buumista, joka houkutteli nopeasti suuria ihmisjoukkoja keskelle ei-mitään äkkirikastumisen toivossa. Samanlaisia buumeja on kehittynyt myös esimerkiksi öljyn ja kaivannaisten johdosta, kun uuden löydön ansiosta jollekin alueelle aletaan nopeasti rekrytoida hyvätuloisia työntekijöitä. Buumia seuraa yleensä romahdus, kun vaikkapa löydetty luonnonvara

on hyödynnetty loppuun tai maailmanmarkkinahinnat romahtavat ylitarjonnan takia. Vehkoo ottaa Kalifornian Piilaakson esimerkiksi nykyaikaisesta buumista, jossa teknologiakuplan pelätään pian räjähtävän. Jos (ja kun) kupla joskus räjähtää, se tulee jättämään massiiviset modernit rauniot.

Virtuaalisia aavekaupunkeja ja pois pyyhitty kylä

Viimeinen luku kurkistaa virtuaalimaailmoin, jotka kokevat tekniikan kehittyessä helposti saman kohtalon kuin vanhat teollisuuspaikatkin. Vehkoo seikkailee 1990-luvulla luodussa Worlds.com:n 3D-maailmassa. Sivustoa, jolta ohjelmisto voidaan ladata, ei ole päivitetty vuoden 2009 jälkeen. Sovelluksella on kuitenkin edelleen oma pieni käyttäjäkuntansa, joka harhailee virtuaalimaailman autoituneilla kaduilla ja tapaa siellä silloin tällöin toisiaan.

Kirjan toisessa luvussa kerrotaan lisäksi belgialaisesta Doelin kylästä, joka on jäämässä Antwerpenin sataman laajennuksen alle. Aukkaita on houkuteltu myymään talonsa ja muuttamaan muualle. Jäljelle on jäänyt muutamia sitkeitä sissejä, jotka eivät halua lähteä, vaikka kylä ympärillä raunioituu vähitellen. Doelin tarina poikkeaa kirjan muista autiopaikoista sikäli, että siitä ei ole tulossa modernia rauniota, vaan talot tullaan purkamaan ja satama laajenee niiden paikalle. Sen vuoksi tämä osuus kirjassa tuntuu hieman irralliselta.

Suojella vai unohtaa

Kirjassa pohditaan muun muassa sitä, millaiset paikat autoituvat ja miksi, ja mitä näille paikoille tapahtuu tämän jälkeen. Kirja kysyy myös, mitä autoituneille paikoille tulisi tehdä. Kaupunkien liepeillä vanhoihin tehtaisiin perustetaan usein erilaisia taiteen ja kulttuurin monitoimitiloja. Syrjäisemmillä alueilla tämä ei kuitenkaan riitä ratkaisuksi. Joistakin eksoottisista kohteista saattaa tosin tulla suosittuja turistikohhteita. Monilla kohteilla on myös kulttuurihistoriallisia ja arkkitehtonisia arvoja, joiden vuoksi kohteiden säilyttäminen olisi tärkeää.

Kirjassa kysytään, mistä raunioista tulee suojeltavaa kulttuuriperintöä ja kuka siitä päättää. Jotkut tämänkin kirjan kohteista on suojeltu jo ennen niiden raunioitumista ja todellinen haaste lienee siinä, miten ne saadaan säilytettyä, jos käyttöä ei ole? Vai onko vain hyväksyttävä se, että kohde raunioituu ja pysyy suojeltuna siitä huolimatta? Esimerkiksi Otanmäki on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö, mikä on huomioitava alueen kaavoituksessa ja mahdollisia purkulupia tai lisärakentamista koskevissa päätöksissä. Sama koskee tietenkin myös Unescon maailmanperintökohteita kuten Hashimaa, joiden ylläpitoon on kuitenkin paremmat mahdollisuudet saada rahoitusta niin avustuksina kuin turismin tuomien tulojen muodossa. Viimeistään maailmanperintölistalle päätyminen tekee autoituneesta paikasta suosittuun turistinähtävyyden.

Oma koti rauniona

Tiedotusvälineet ovat vähitellen heränneet käsittelemään meneillään olevan yhteiskuntarakenteen muutoksen seurauksia maaseutualueille. Tyhjiilleen jääneistä rakennuksista, niiden arvon alenemisesta ja huonosta myyntitilanteesta on jo alettu kirjoittaa. Edelleen kuitenkin ihmetyttää se, miten vähän mediassa on kiinnostuttu rakennemuutoksen uhreista. Vehkoon kirjassa mainitaan ihmiset, jotka ovat syystä tai toisesta jääneet autioihin kyliin asumaan. Vielä oleellisempaa olisi kysyä, missä ovat ne ihmiset, jotka ovat joutuneet lähtemään ja jättämään talonsa tyhjiilleen? Kirjan mukaan Otanmäen Siwan ilmoitustaululla oli ilmoitus, jossa myydään kolmiota 5000 eurolla. Jokainen voi omalla kohdallaan miettiä, miltä tuntuisi myydä omaa asuntoaan tuolla hinnalla ja

lähteä sitten hankkimaan uutta jostain kasvukeskuksesta. Tämän rakennemuutokset uhrit ovat hyvin pitkälle sellaisten ilmiöiden kuin: jytky, brexit ja Trump takana. Siksi heistä kannattaisi kiinnostua.

Vehkoo kirjoittaa johdannossa hakeneensa tietoa ja inspiraatiota eri tieteenalojen tutkimuksesta, mutta kirja edustaa journalismia. Lähdeviitteitä ei ole käytetty, mutta kirjan lopussa on kirjallisuusluettelo lisätietoa kaipaaville. Teksti on sujuvaa ja sitä on miellyttävä lukea. Kirjan parasta antia ovat paikallisten ihmisten haastattelut ja kirjan voi hyvällä syyllä sanoa edustavan hyvää journalismia.

Kuvat ovat tällaisessa kirjassa tärkeitä, koska lukijaa tietenkin kiinnostaa, miltä nämä paikat näyttävät. Valitettavasti tekstin lomaan sijoitetut kuvat eivät ole paperin laadusta johtuen painoteknisesti kovin korkealaatuisia. Mustavalkokuvat ovat tummasävyisiä ja hieman suttuisia. Kirjan väliin onkin lisätty värillinen kuvaliite paikkaamaan tätä puutetta, mutta nekin kuvat ovat kooltaan aika pieniä. Sivuilla 80–82 on harmillinen taitosta aiheutunut virhe, jossa osa leipätekstistä puuttuu.

Kirjaa lukiessa tuli mieleen, että tämän tyyppiselle, erillisistä artikkeleista koostuvalle kokonaisuudelle paras julkaisumuoto ei välttämättä enää ole kirja. Etenkin kuvat toimisivat paremmin sähköisessä muodossa isolla näytöllä kuin pienikokoisen kirjan sivuilla. Tekijöillä on myös aihetta käsittelevät nettisivut, joilla voi nähdä kuvia, mutta mielenkiintoiset tarinat ovat kokonaisuudessaan vain kirjassa. Erityisen kiinnostavaa oli lukea Otanmäen historiasta, mutta myös Detroitin tapaukseen oli paneuduttu huolella ja se herätti monia ajatuksia.